

Het is 28 mei 2040

Visie op de landbouw in Nederland in 2040

Het is 28 mei 2040. Mijn kleinzoon Sam wordt vandaag 18 jaar. Nederland puft onder alweer de 2^e hittegolf van dit jaar. Het is al een paar weken rond de 35 graden. Ons land telt inmiddels bijna 20 miljoen mensen. De economie en het landelijk gebied zijn in de afgelopen jaren ingrijpend veranderd. Zo'n 20 jaar geleden, ten tijde van het 4^e kabinet Rutte, was er sprake van grote spanningen. De politiek was zeer verdeeld. Polarisatie vierde hoogtij. De boeren waren in opstand. De almaar hogere eisen vanuit klimaat, milieu en dierenwelzijn maakten hen onzeker en boos. Het woord crisis was in Nederland bij veel thema's aan de orde: stikstof, landbouw, volkshuisvesting, zorg etc. Allemaal dossiers die onoplosbaar leken.

In die wereld werd Sam geboren. Een vrolijke dikkerd uit Houten die zich van geen kwaad bewust was.

Hoe anders zijn de tijden nu. Ja, de klimaatcrisis zet nog steeds door. De opwarming van de aarde vlakt gelukkig wat af maar temperaturen zoals we die kenden aan het eind van de 20e eeuw zijn nog lang niet in zicht. En ja, de spanningen op het wereldtoneel tussen China, het verzwakte maar koppige Rusland, Amerika en Europa zijn er nog steeds.

Metamorfose

Maar Nederland en vooral de landbouw en het landelijk gebied hebben een ware metamorfose ondergaan. Het oude landbouwmodel van intensieve productie gericht op grote volumes en lage prijzen is grotendeels verlaten. Daarvoor in de plaats kwam een zeer gevarieerde landbouwsector met veel verschillende bedrijfstypes. Landbouwbedrijven zijn nu in balans met de bodem, het watersysteem en het landschap in het gebied waar de boer is gevestigd. De intensieve veehouderij (kippen, varkens, eenden etc) is voor een groot deel uit ons land verdwenen. Een klein aantal kippen- en varkensboeren die het Kipstermodel zijn gevolgd verdienen een prima boterham. Het aantal koeien is flink verminderd maar door betere prijzen en inkomsten uit diverse ecosysteemdiensten hebben ook de melkveehouders niet te klagen. De akker- en tuinbouw zijn de afgelopen jaren flink gegroeid. Dat is mede het gevolg van een grote omslag in de eiwitconsumptie. Waar de gemiddelde consument vroeger nog overwegend dierlijke eiwitten consumeerde is het aandeel plantaardige eiwitten inmiddels opgelopen tot 65% van de totale eiwitconsumptie. Ook met pootaardappelen en zaden verdienen een aantal boeren een goede boterham. Het voedselaanbod is van hoge kwaliteit. Het voldoet aan de hoogste standaarden op het gebied van gezondheid en duurzaamheid.

Sam en zijn ouders zijn net als veel andere Nederlanders overwegend vegetarisch. En zij kopen hun voedsel tegenwoordig ook vaak bij boerenlandwinkels of door boeren georganiseerde kleinschalige supermarkten.

Gesloten kringlopen

Door die metamorfose is het landelijk gebied nu heel gevarieerd met veel groen en natuur en daartussen dorpen en steden met allerlei schone en vaak dienstverlenende bedrijven. De economie is voor een groot deel circulair. Er wordt weinig weggegooid en er is een florerende onderhoud- en reparatiesector. De landbouw is overgeschakeld op het principe van gesloten kringlopen.

Er is nauwelijks nog uitstoot van stikstof, broeikasgassen en fijnstof. Het gebruik van chemie is nagenoeg nul. Kunstmest en pesticiden zijn vervangen door natuurlijke methoden en middelen. Sensor- en informatietechnologie en kunstmatige intelligentie ondersteunen de boeren bij hun bedrijfsvoering. Zij verdienen hun geld niet alleen met voedselproductie maar ook met allerlei diensten: landschaps- en natuurbeheer, koolstofopslag, waterbuffering, energie, zorg, recreatie, horeca, educatie etc. Daar wordt zowel door de markt als door de overheden goed voor betaald. Subsidies op vervuilende producten en activiteiten zijn volledig afgeschaft. Overheden, duurzame beleggers en burgers (crowdfunding) zijn belangrijke financiers van de landbouw. De rol van banken bij de financiering van boeren is kleiner en heel anders dan de rol die zij speelden in het begin van deze eeuw. Waren zij toen aanjagers van grootschaligheid en de meer industriële vormen van landbouw, nu is duurzaamheid een randvoorwaarde bij elke financiering die zij verstrekken.

Diensten

De behoefte aan landbouw-, natuur- en gezondheid gerelateerde diensten is in 2040 groot in ons overbevolkte en hyperactieve land. De mensen van nu willen ter compensatie van hun digitale en drukke leven rust, natuurbeleving, ontspanning en avontuur dichtbij huis. En boeren kunnen dat leveren. In bepaalde delen van het land zoals het noorden, Flevoland en in Zeeland zie je nog steeds grootschalige bedrijven. Maar in gebieden met arme zandgronden of veen is de landbouw veel meer verweven met de natuur. In deze regio's haalt de boer zo'n 40-60% van zijn inkomen uit diensten. Via deze diensten en de verkoop aan huis is hij ook veel nauwer verbonden met de mensen om hem heen. Nederland telt inmiddels 2000 herenboeren en CSA-bedrijven. Niet alleen Sam en zijn ouders zijn bij één van hen aangesloten. Meer dan een miljoen landgenoten halen daar hun dagelijkse voedingsmiddelen.

Verdienmodel

De afzet van Nederlandse landbouwproducten vindt voor het grootste deel plaats in de eigen regio en in de koopkrachtige markten in Noordwest-Europa. Boeren ontvangen hiervoor een lonende prijs die op basis van true en fair pricing tot stand komt. Het Nederlandse voedselproduct staat wereldwijd bekend als gezond, lekker en duurzaam.

De overheid heeft in deze omslag een belangrijke rol gespeeld. Zij heeft de grondmarkt veranderd door ervoor te zorgen dat boeren die duurzaam boeren tegen lagere prijzen en betere condities toegang tot grond kregen. Zij heeft toeleveranciers, verwerkers en retail voor een flink aantal jaren verplicht om de meest duurzaam producerende boeren voor hun landbouwproducten een lonende prijs te betalen. Die verplichting is overigens alweer afgeschaft omdat de hele Nederlandse landbouw inmiddels op een veel hoger niveau van duurzaamheid produceert. Boerenbedrijven worden daarvoor gecertificeerd.

Op basis van hun duurzaamheidsprestaties krijgen ze een label, variërend van A t/m E. De A bedrijven hebben geen negatieve outputs en krijgen daarom voor hun producten en diensten de beste prijs. Bedrijven met een lagere kwalificatie ontvangen voor hun producten een lagere prijs. De kg opbrengsten en de omvang van veel boerenbedrijven zijn aanzienlijk lager dan in 2022.

Maar ook het gebruik en daarmee de kosten van inputs zoals veevoer, kunstmest en pesticiden zijn bij duurzame boeren veel lager dan vroeger. En de voedingswaarde van veel producten is flink toegenomen. De lagere kosten en de hogere prijzen hebben het boerenbedrijf een lonende bezigheid gemaakt. Of anders gezegd: het verdienmodel is bij veel boeren veel beter dan 20 jaar geleden.

De overheid

Deze omslag is mede het gevolg van een ambitieus EU-beleid op het gebied van vergroening van de landbouw. Het gebruik van onduurzame inputs zoals fossiele energie en veevoer van ver weg is door heffingen en beperkende maatregelen flink teruggebracht. Na een periode van aarzeling heeft ook de Nederlandse overheid deze draad uiteindelijk opgepakt. Bodem en water sturend en daarmee de gebiedsgerichte aanpak werden leidend bij de ruimtelijke ordening en dus ook in het landbouwbeleid. De overheid is boeren meer gaan aansturen op concrete resultaten op het gebied van klimaat, water, biodiversiteit, dierenwelzijn, etc. De traditionele hectaresubsidies die vooral grote boeren ten goede kwamen zijn vervangen door beloningen voor ecosysteemprestaties. Dit heeft ertoe geleid dat het aantal overheidsregels in de landbouw zeer fors is teruggebracht. Dat kan ook omdat boeren nu veel meer op hun maatschappelijke en niet alleen op hun marktprestaties worden beoordeeld. Zij zijn daardoor veel vrijer om de door de maatschappij gewenste ecologische en maatschappelijke doelen te halen op een manier die bij hen en het gebied passen.

Gezondheid

Meer dan 10.000 boeren hebben zich inmiddels toegelegd op een zodanig bodembeheer dat de producten die van die bodems komen extra positieve effecten hebben op de gezondheid van de mens. De inhoudsstoffen van deze producten dragen bij aan het immuunsysteem van mensen of voorzien in mineralen of vitamines die bepaalde ziektes helpen voorkomen of bestrijden. Deze ontwikkeling heeft de positie van de Nederlandse boer in de West-Europese markten enorm versterkt. Immers, overal is het voorkomen van ziektes een steeds groter vraagstuk. De bewijsvoering dat veel producten van Nederlandse bodem daarin een belangrijke rol kunnen spelen is overtuigend. Leveranciers van producten die aan de hoogste gezondheidsstandaarden voldoen worden inmiddels door zorgverzekeraars erkend als aanbieder van zorg. Zorgverzekeraars zijn een belangrijke financier van de landbouw geworden. Samen zijn ouders en vele andere Nederlanders kunnen de kosten van het voedsel dat ze bij deze aanbieders kopen voor een deel declareren bij hun eigen zorgverzekeraar.

Wereldspeler

Was de Nederlandse landbouw 20 jaar geleden beroemd om zijn enorme exportvolume, nu in 2040 zijn onze boeren en de daarmee verbonden leveranciers en afnemers een wereldvoorbeeld voor duurzame en gezonde landbouw. Met de natuur, de consument en de boer zelf als grote winnaars. We eten veel meer plantaardig, biologisch en uit de korte keten en we eten veel minder ultra bewerkt voedsel. Om die reden is de Transitiecoalitie Voedsel alweer enige jaren geleden opgeheven. Er was geen behoefte meer aan een aanjager van de landbouw- en voedseltransitie. Deze transitie is nu een autonoom proces geworden waarin iedere partij zijn eigen verantwoordelijkheid neemt.

En Sam is inmiddels 18 jaar oud. Hij geniet van de natuurlijke omgeving en het lekkere en gezonde voedsel dat hem dagelijks ter beschikking staat.

Willem Lageweg

Transitiecoalitie Voedsel

2023